Філософські проблеми розвитку високих технологій

Владислав ГРИГОРЧУК, здобувач освіти
Науковий керівник - Наталя БІЛЬЧУК, канд. філос. наук, доц.
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
"Харківський авіаційний інститут"

Майбутнє людства нерозривно пов'язане з науково-технічним прогресом, що змінює не тільки природний, а й соціальний світ. Рівень розвитку сучасних технологій досяг такої глибини і масштабу, що дозволяє говорити про те, що людина стоїть на порозі створення нової цивілізації з новими цінностями та ідеалами. Проблема дослідження науково-технічного розвитку особливо актуалізується у зв'язку з появою конвергентних технологій, які багаторазово перевищують за своїм потенціалом попередні технологічні досягнення. З одного боку, ці технології обіцяють неймовірне зростання людських можливостей, з іншого – приховують у собі непередбачувані небезпеки. Тому дослідження цієї проблеми потребує філософського осмислення, що направлене не лише на дослідження різного роду наслідків, а й формування "образу" бажаного майбутнього.

В сьогоденні масштаби техногенного впливу стали безпрецедентними, аналіз цього явища привертає все більше уваги дослідників. Такі автори як А. Абрамян, В. Аршинов, В. Беклемишев, Р. Вартанов, Д. Дубровський акцентують увагу на філософській рефлексії соціокультурних наслідків розвитку нанотехнологій. Це передбачає з'ясування специфіки нанотехнологій, аналіз їх впливу на оформлення соціальної реальності, врахування нових культурних стереотипів, пошук нового підходу до традиційного гуманізму, прогнозування можливих соціокультурних наслідків розвитку нанотехнологій, визначення змін суспільних цінностей і сенсу життя людини.

Під конвергентними технологіями ми розуміємо взаємовплив інформаційних технологій, біотехнологій, нанотехнологій і когнітивної науки, що називається NBIC-конвергенцією (за першими літерами сфер: N-nano, B-bio, I-info, C-cogno). Особливістю конвергентних технологій є їх максимальна наближеність до природних процесів, здатність включатися в їх єдність і взаємозв'язки. Відмінними рисами NBIC-конвергенції є: інтенсивна взаємодія між складовими областями; значний синергетичний ефект; широта охоплення

предметних областей, що розглядаються - від атомарного рівня матерії до розумних систем; розкриття перспектив якісного зростання технологічних можливостей індивідуального та соціального розвитку людини. У майбутньому NBIC-технології об'єднаються в єдину науково-технологічну область знань, яка включатиме практично всі рівні організації матерії: від молекулярної природи речовини, до природи життя, природа розуму та процесів обміну інформацією.

Можливості конвергентних технологій вражають уяву – з їх допомогою доступна атомно-молекулярна конструкція матеріалів і пристроїв із заданими властивостями, відтворення систем живої природи, управління біологічними процесами на молекулярному рівні, розкриття секретів роботи мозку, створення штучний інтелект. Розвиток NBIC-технологій може бути початком нового етапу в еволюції людини – етапу спрямованої свідомої еволюції, особливістю якого є наявність мети. Штучний відбір, який здійснює людина, спрямований на формування і закріплення бажаних ознак. Перші результати спрямованої еволюції вже є – генетично модифіковані тварини і рослини, рання діагностика спадкових захворювань, штучні імплантати замість людських органів. Однак завершальний етап розвитку цього напрямку важко уявити, хоча він вже очевидний. Людина, прагнучи володіти цими можливостями, не хоче миритися зі зворотним впливом на неї. Звідси дві крайнощі науково-технічного прогресу – від самоствердження людини через науку і техніку до самозречення людини в технологічному світі у вигляді різноманітних кіборгів і біороботів. Ця подвійність змушує задуматися про перспективи антропогенного розвитку.

Деякі автори пишуть про абсолютну непередбачуваність і незворотність наслідків штучного вторгнення в природне середовище. Зокрема, А. Грюнвальд характеризує ідеї конвергентних технологій як утопії, які, тим не менше, підводять людство до деякої прикордонної ситуації, де результати такого впливу стають принципово стохастичними. Інші стримано, але досить позитивно оцінюють перспективи, що з'являються. Треті – впадають у нестримний оптимізм щодо «фантастичного» майбутнього.

Розвиток сучасних технологій «підживлює» ідеологію трансгуманізму, яка виправдовує трансформацію людського тіла і духу на шляху до вічного життя та створення надлюдини. Трансгуманізм «благословляє» поглинання людини процесами подальшого розвитку техніки, перетворення її на матеріал прогресу. Якщо найстрашнішою перспективою була ідея постлюдини, вироблена в трансгуманізмі, то проміжним варіантом є концепція технолога, запропонована рядом дослідників. Технобіоеволюція вже є реальністю, але в процесі вона не перестає бути людиною, а стає все більш технологічною людиною.

Умовно наслідки технологічних інновацій можна розділити на кілька груп, кожна з яких потребує вивчення: 1) пов'язані зі змінами природного і технічного середовища; 2) що веде до соціальних перетворень; 3) вплив на гносеологічні (методологічні) установки у зв'язку з тим, що суб'єктивна діяльність включена в "сукупність знань".

Впровадження в природні процеси на глибинному рівні поряд з величезними перспективами загрожує абсолютно непередбачуваними, необґрунтованими і часто незворотними наслідками. Соціальні наслідки застосування сучасних технологій також важко оцінити однозначно. З одного боку, споживачі отримують максимум переваг сучасних технологій: нові продукти та послуги, зниження їх вартості, подолання просторових і часових бар'єрів тощо. З іншого боку, технологічний прогрес створює проблеми у сфері виробництва – розвитку інновацій. У глобальному масштабі соціальні трансформації в сучасних конкурентних ринкових умовах неминуче призводять до зростання нерівності, зростання нестабільності та конфліктів.

Таким чином, конвергенція технологій може призвезти до створення нової технокультури гібридних квазіоб'єктів. При цьому може бути втрачена «людяності». На нашу думку, людина повинна захистити себе як особистість і протистояти засиллю техніки і технології, що вимагає нового рівня розвитку свідомості. Саме наука і техніка повинні служити людині. Крім того, особливу увагу варто звернути саме на ідею гуманізму – значущої допоки є людина. Світ без війн і насильства, без експлуатації і відчуження, без дикритаційного поділу людей є завданням, яке має постійно стояти перед людством, і яке не має ідеального вирішення.